

Alegorie a jiná výtvarná díla v oblasti cukrovarnictví (část 1.)

ALLEGORY AND OTHER ARTWORKS IN SUGAR INDUSTRY (PART 1)

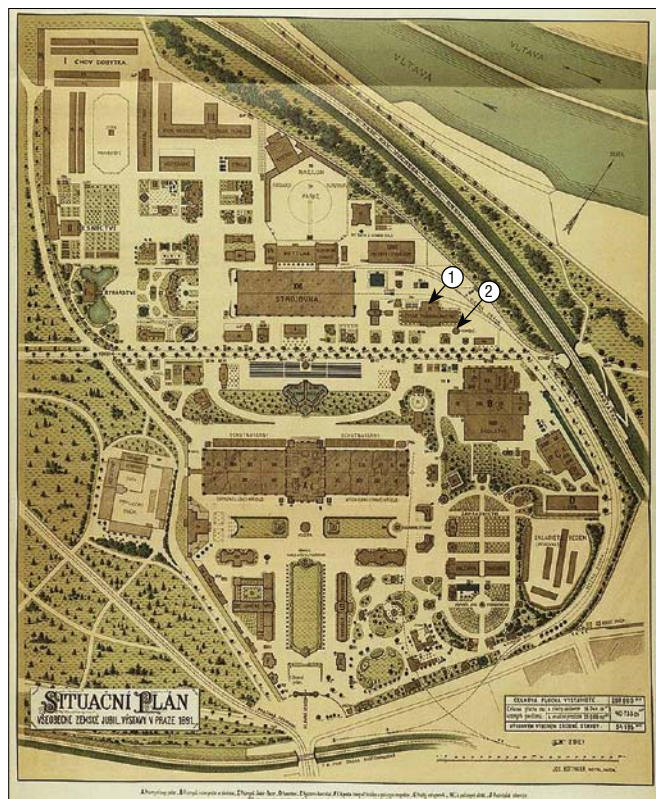
Jaroslav Gebler

Cukrovarnictví ovlivnilo rozvoj řady průmyslových odvětví, zemědělství i dopravy, podnítilo mnoho objevů a vynálezů, iniciovalo však také uměleckou tvorbu a bylo inspirací výtvarníkům.

Tento článek se bude zabývat především sochařskými díly a uměleckými výtvary, které jsou součástí architektury. Dalším výtvarným dílům (obrazům, grafikám ad.), která jsou mnohem početnější a rozšířenější, se v článku věnovat nebudeme, i když jejich autoři byli vynikající úrovně, profesionální i amatérští malíři, často i samotní pracovníci cukrovarů. Řadu obrazů cukrovarů i cukrovarníků bylo možné vidět na výstavě „Cukrovarníci a cukrovary v obrazech“ v Dobrovických muzeích na podzim 2016.

Výraz **alegorie** (z řeckého *ἀλληγορία* – říci jinak, obrazně; česky jinotaj) znamená ve výtvarném umění jinotajně zobrazení abstraktních pojmů, idejí či událostí pomocí obrazových prostředků, nejčastěji zosobněním – personifikací. Protože však v některých případech nebývají tyto obrazy zcela zřejmé, pomáhají si symbolickými objekty, které jsou všeobecně známé a mají uznaný význam – tzv. *atributy*. Alegorie spravedlnosti tak má

Obr. 1. Situační plán Zemské jubilejní výstavy 1891 (1 – cukrovarnický pavilon, 2 – model homole cukru)

pásku přes oči, meč a váhy, pracovitost včelí úl, mír naznačuje olivová ratolest... Atributy cukrovarnictví jsou řepná bulva, homole cukru, balík či bedna s cukrem, chemická křivule, strojní kolo, roh hojnosti i např. pěstitelé řepy při polních pracích atp.

Průmyslová výstava v Praze roku 1791

První průmyslová výstava na evropském kontinentu

se konala v pražském Klementinu, což není nahodilé. Stav české průmyslové produkce v druhé polovině 18. století byl dobrým předpokladem pro její uspořádání. To bylo zásluhou komerčního rady J. A. Schreyera, neúnavného propagátora průmyslového pokroku, který se za tím účelem spojil s nejvyšším purkrabím Království českého J. F. Rottenhanem. Bylo rozhodnuto uspořádat tuto akci při příležitosti korunovace Leopolda II. za českého krále v roce 1791. Expozice se konala v dnešní klementinské studovně. Tím byl položen základní kámen pro průmyslové výstavy nejen v Čechách, ale na evropské pevnině vůbec.

V oficiální zprávě J. Debroise (Praha 1792) se uvádí kromě jiného: „Aby J. Veličenství král Leopold II za svého pobytu v Praze s výrobky píce a umění Čech blíže byl seznámen, Jeho přehled celku usnadněn a zároveň J. Veličenstvu ukázáno, které druhy továren a manufaktur již skvěle výše dosáhly, které druhy jejich naproti tomu jsou ještě nevyvinuty. Stav komerčních poměrů v Čechách i po stránce finanční byl zobrazen, aby ve všech krajích rovněž i v městě Praze všechny továrny i jednotliví manufakturiisté byli pozváni, aby hotové výbornější kusy a vzorkové karty svých výrobků zaslali presidiu gubernia... S potěšením tomuto pozvání vyhověno a zasláno ještě více nežli očekáváno. Komerční rada

Obr. 2. Cukrovarnický pavilon s modelem homole (1891)

Schreyer obral si pak za úkol, zaslané předměty seřadit a upravit pozvolna na takový celek, že i nepředpojatý cizinec musil vzdáti svou pochvalu.“

Zpravodaj pražského listu Tagebuch der böhmischen Königskrönung uvádí: „Pobled na tyto výrobky podává přesvědčivý důkaz, kterak vysoko průmysl v Čechách se vyvinul, jakož i o tom, že tuzemské továrny a dílny za vhodného zařízení zajistí vyššího rozvoje schopny jsou.“ (1)

Zemská jubilejní výstava v Praze roku 1891

V roce 1891, po stu letech, se uskutečnila jubilejní zemská výstava na oslavu rozvíjejícího se hospodářství. Průmysl se v Čechách rozvíjel a sílil. Hospodářská, kulturní a společenská výstava byla uspořádána opět v Praze, v Královské oboře v Holešovicích (dnešním Výstavišti Praha). Původně byla plánována jako Všeobecná zemská jubilejní výstava, avšak pro bojkot německých podnikatelů v Čechách se stala přehlídkou rozvoje a vyspělosti českého průmyslu a české podnikavosti. Na výstavišti, byla řada pavilonů (ocelových, zděných i dřevěných), představující český průmysl od řemeslných produktů až po tovární výroby. Celkový obrázek uspořádání výstavy je na situačním plánu (obr. 1.). Zde se prvně setkáváme s cukrovarnictvím jako velkoprůmyslem v samostatném pavilonu, a také se zde poprvé objevuje socha alegorie cukrovarnického průmyslu.

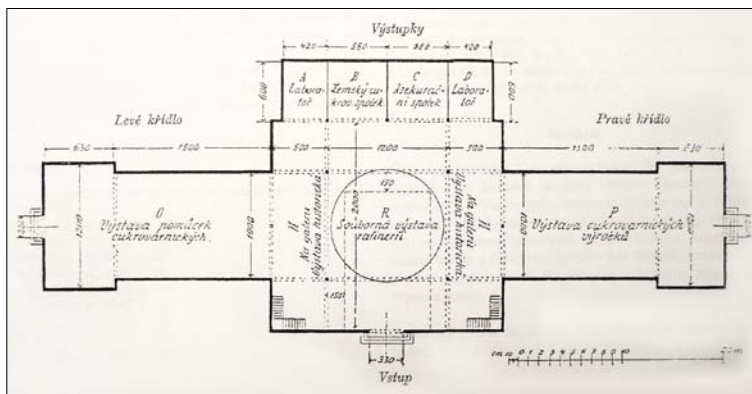
Před pavilonem cukrovarnického průmyslu byla umístěna atrapa obrovské cukrové homole, která poutala pozornost návštěvníků. Její výška byla 23 m, průměr základny 5,75 m, (obr. 2.) a představovala průměrnou denní spotřebu rafinovaného cukru obyvatel království Českého. Její tři kruhové nálepky znamenaly: původ cukru (český lev), hmotnost znázorněné homole, resp. spotřeby cukru (220 t) a jeho celkovou cenu (75 tis. zl.) (2^b). Roční průměrná spotřeba cukru na jednoho českého obyvatele činila 13,8 kg, v celém Rakousko-Uhersku byla pouhých 5,9 kg.

Jak důležité v obchodu s cukrem byly rafinerie cukru v Čechách, vysvítá z okolností, že ze 450 tis. t u nás vyrobeného surového cukru bylo v kampani 1890 vyvezeno 150 tis. t, zbytek (300 tis. t) se zpracoval na bílé zboží. Z toho bylo zkonsumováno asi 80 tis. t a ostatních 190 tis. t bylo vyvezeno.

V Listech cukrovarnických z roku 1890/1891 (2^a) je detailní plánec cukrovarnického pavilonu (obr. 3.), který stál v severní části výstaviště. Pavilon byl uspořádán tak, že v bočních křídlech byly vystaveny laboratorní historické pomůcky a dobové laboratorní přístroje, v druhém pak vzorky cukrů a médií ze surovin. Centrální část byla věnována rafineriím, byly zde uspořádány bílé homole jednotlivých závodů do pylonu, na jehož vrcholu byla umístěna socha „Alegorie cukrovarnictví“ (obr. 4.). Nad ní rozvěšené obchodní vlajky znázorňovaly rozsah vývozu českého cukru do zemí evropských i do zámoří, celkem do 24 států.

Nejnámější socha, vytvořená pro výstavu v roce 1891, byla zhotovena v životní velikosti. Cukrovarnický chemik a publicista K. C. Neumann ji popisuje takto: „Kolektivní výstava rafinérů v Čechách je uspořádána ve způsobě velikého sloupu, ukončeného mistrnou sochou, totiž alegorií cukrovarství. Stěny pilonu pojmětež do výklenků rozličné druhy bomolového zboží, jak toto v balené formě do obchodu a v export přechází, spodek pak budiž vyobrazen odkrytým a štípaným bomolím, pilé (sekaného) bílého cukru v nepravidelných drobných kusech), melis (starý

Obr. 3. Schéma uspořádání cukrovarnického pavilonu

obchodní název pro rafinovaný cukr dodávaný v homolích hrubšího zrna), *kostkám, farinu* (práškový cukr), *píska* (krupice), *moučce atd.* Také na originální balení a bednění nebudiž zapomenuto. Umělecký návrh svěřen byl k vypracování p. archt. Polívkovi. “ A dále: „K okrase pavilonu rafinerií bylo použito polychromované sochy (obr. 4.), jež v impulsu českých rafinérů byla v sochařské škole prof. J. V. Myslbeka provedena. Mladým umělcům St. Suchardovi a J. Růžičkovi podařilo se šťastně rozřešiti daný problém, totiž znázornění, kterak se za použití chemické vědy a nepřetržitého zdokonalování strojnického dospělo ku dnešní výrobě bomolového cukru a jak ku vlastní spotřebě tak i k účelům obchodním. Alegorická postava dívčí (mladá to

Obr. 4. Pylon z homolí s alegorií cukrovarnictví na výstavě 1891

tovární dělnice) stojící na pravé noze, drží v pozvednuté levici kořen řepový s chrástem, kdežto druhou rukou, v níž drží knihu a křivuli chemickou, opírá se o setrvačník; levá, mírně zabnutá noha dotýká se bedny cukru (atribut exportu cukru) k vývozu připravené (na obr. 8.c je varianta s balíkem surového cukru převázaným lanem – atribut cukru připraveného k rafinaci) na níž zpola odkrytá bomole rafinády, co atribut konzumu, umístěna jest. ... Umělecké uspořádání provedl p. arch. Polívka podle usnesení rafinérů.“ (2^b)

Národopisná výstava československá 1895

Cílem Národopisné výstavy československé v Praze roku 1895 bylo představit život slovanského obyvatelsta, zejména českého. Konala se na stejném místě jako Jubilejní výstava 1891 – na výstavišti v Královské oboře. Předcházely jí tři roky přípravných prací v regionech, 170 výstav v jednotlivých krajích a početné národopisné slavnosti. Vybrané exponáty pak byly z regionů posílány do Prahy. Podrobnější popis samotného cukrovarnického pavilonu i se jmény všech vystavovatelů byly uvedeny jak v hlavním výstavním katalogu, tak i ve zvláštním seznamu v Listech chemických 1891–1893, kde zájemce dohledá vše podrobněji (3). Umístění jednotlivých expozic v pavilonu bylo podřízeno hlavně tomu, aby celek byl vizuálně působivý a zároveň přístupný návštěvníkům. Proto nebyly exponáty uspořádány chronologicky nebo věcně dle technického hlediska; modely, stroje a přístroje byly vystaveny a seskupeny nejrůzněji.

Na vnitřní výzdobu cukrovarnického pavilonu nebylo šetřeno náklady. „Proti vchodu, na mohutném podstavci, vypínala se v bobaté dekoraci čalounové a květinové polychromovaná socha „alegorie cukrovarství“, pod níž rozestaveny byly, jakožto atributy cukrovarnické, hlavní cukerné výrobky, od cukroviny počínajíc, až k nejušlechtilějším cukrům rafinádním.“ (obr. 5.) (4, 5)

Před uspořádáním Národopisné výstavy československé 1895 v Praze byla v roce 1894 v budově vyšší školy reálné v Hradci Králové uspořádána Hospodářská, průmyslová a národopisná výstava severovýchodních Čech. Odtud byly posléze do Prahy zaslány exponáty, které nebyly nijak podrobně popsány, ani systematicky vyfotografovány. Dochoval se pouze Průvodce výstavou od L. Domečky (6). Zde se dočítáme, že socha alegorie byla městem vezena na své konečné umístění na výstavišti samostatným koňským povozem za jásotu přihlížejícího osazenstva. Vybrané exponáty pak byly z regionů posílány do Prahy.

Po ukončení Zemské jubilejní výstavy 1891 se K. C. Neumann ptá: „Kam se poděly předměty z výstavy cukrovarnictví 1891?“ Sám si odpovídá na tuto otázku: „Modely homolí znázorňující konzum cukru jednoho obyvatele v rozličných státech a sloupec s alegorií cukrovarství věnován byl s některými pomůckami hospodářskými budoucímu muzeu zemědělství.“ (2^a)

Z památných výstav výše popsanych (především z let 1891, 1895) tvořila řada předmětů zemědělské oddělení, které bylo součástí Národopisného muzea. Sbírky byly uloženy, krátce v paláci Sylva-Tarrouca v ulici Na Příkopě v Praze (dnešní Savarin), poté v dnešní Živnobance, na jejíž překrásné výzdobě

Obr. 5. Alegorie cukrovarnictví s vedlejšími cukrovarnickými produkty na Národopisné výstavě československé roku 1895 (foto: NTM)

Obr. 6. Lunetová nástěnná malba ve dvoraně paláce České spořitelny (původně Městské spořitelny pražské) v Rytířské ulici v Praze; návrh Mikoláše Alše realizoval Jaroslav Věšín v letech 1893–1894 (foto: Věroslav Škrabánek)

se podílel i S. Sucharda (dnes je objekt prodán čínským investorům), jako na předchůdci Národního muzea. Předměty z cukrovarnických expozic byly darovány prof. Karlu Preisovi do „Sbírky cukrovarnické“, která vznikla v letech 1896–1897 v prostorách zrušeného pražského kostela sv. Karla Boromejského Na Zderaze. Císař Josef II. v roce 1783 chrám i ústav pro přestárlé římskokatolické kněze zrušil a v roce 1785 byl ústav odsvěcen a přeměněn v kasárna a vojenské skladiště. Odsvěcený chrám i budovu koupila Česká polytechnika roku 1866, od roku 1869 tak objekt sloužil Českému polytechnickému ústavu na dnešním Karlově náměstí. V polovině roku 1897 byl po několikaměsíčních úpravách přeměněn na tzv. Cukrovarnické muzeum v rámci České techniky. (Za I. republiky byl znovu vysvěcen a předán pravoslavné církvi pod názvem kostel sv. Cyrila a Metoděje. V roce 1942 byli ve zdejší kryptě zastřeleni čeští parašutisté z Anglie, kteří provedli atentát na R. Heydricha). Náplní muzea byly předměty převážně technologických linek, sloužily především pro potřeby výuky. V 30. letech vznikl projekt na výstavbu nové hlavní budovy Národního zemědělského muzea (NZM) v Praze na Letné. Tato budova, která je dnes významnou památkou českého funkcionalismu, byla postavena v letech 1937–1939 jako společný projekt s budovou Národního technického muzea (NTM) podle projektu architekta Milana Babušky. Těsně po dostavbě byla však zabrána německou okupační armádou. Po válce byla budova navrátna muzejním účelům, ale již v roce 1950 byla rozhodnutím Státní dislokační komise uvolněna pro potřeby nově vzniklých projekčních organizací (Stavoprojekt) a muzeum bylo přestěhováno do části zámku Konopiště a zámku Kačina u Kutné Hory. Během tohoto období byly obě budovy v Praze devastovány nevhodnými vestavbami provizorního charakteru. V současné době slouží již obě budovy na Letné svému účelu. Některé z přednětů z uvedených výstav skončily v depozitářích obou muzeí, je to však jen jejich zlomek.

Na Neumannovu otázku lze dnes odpovědět, že během více než sta uplynulých let (1891, resp. 1918) došlo při popsání stěhování depozitářů nejspíše k nevratným poškozením nebo ztrátám řady exponátů, takže o „homoli“ ani o „životně velké alegorii“ není, bohužel, zmínky v literatuře ani v archivech.

Stanislav Sucharda a Jan Evangelista Růžička

Mluvíme-li o Suchardovi a Růžičkovi, geniálních tvůrcích „Alegorie“, je třeba připomenout krátce jejich život a tvorbu, včetně zmínky o některých z jejich děl.

Jan Evangelista Růžička (* 16. 12. 1862 v Kouřimi, + 9. 10. 1911 v New Yorku) byl světově uznávaný sochař, žák J. V. Myslbeka, tvořící pod uměleckým pseudonymem John Rose. Narodil se v Kouřimi v rodině chudého krejčího, a jen díky svému velkému talentu se mohl vydat na výtvarnou dráhu. Studoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, později na Akademii výtvarných umění. V roce 1893 (po výstavě 1891) opustil v jedenácti letech Čechy a odejel do USA. Zde působil nejdříve v Chicagu, kde pracoval i na sochařské výzdobě pavilonu na Světové výstavě. Později odešel do Baltimoru, Washingtonu (zde působil dva roky) a nakonec se usadil v New Yorku, kde v roce 1911 zemřel. Jeho plastiky jsou mj. součástí vybavení Bílého domu. Také ve sbírkách českých muzeí a galerií se dochovalo několik děl z období Růžičkova působení v Čechách. Známe jsou portrétní busty, např. malířů Antonína Chittussiho či Václava Brožíka aj. Zajímavostí je, že J. E. Růžičku následoval v roce 1894 do USA i jeho mladší bratr Rudolf (1883–1978), kde se proslavil jako malíř, grafik, ilustrátor dětských knih a typograf. V roce 1912 dokonce vystavoval svá díla v pařížském Louvre. Smutné je, že oba bratři Růžičkové, kteří ve světě dosáhli takového uznání, jsou ve své rodné zemi téměř zapomenuti.

Obr. 7. Růžičkův model alegorie řepařství z Muzea Kouřimska

Stanislav Sucharda (* 12. 11. 1866 v Nové Pace, + 5. 5. 1916 v Praze) pocházel ze známé rodiny, kde se sochařské a řezbářské řemeslo dědilo již od konce 18. století. Byl sochařem, medailérem a designérem. Vytvářel monumentální sochařská díla (pomník Františka Palackého v Praze), medaile a plakety.

Stanislav Sucharda začal studovat sochařství na Umělecko-průmyslové škole v Praze (1884), po krátkém pobytu na Vídeňské akademii přešel do Prahy, kde roku 1892 jako žák J. V. Myslbeka absolvoval Umělecko-průmyslovou školu (1886–1892). Zůstal zde jako Myslbekův asistent a pomocný učitel modelování. Roku 1899 byl jmenován řádným profesorem. V letech 1894–1915 působil jako profesor sochařství. Žil ve své vile v Praze – Bubenci,

kde dnes sídlí Muzeum Stanislava Suchardy. Podnikl zahraniční studijní cesty do Německa, Francie a Itálie (1889–1892, se svým otcem), později sám navštívil Francii a Anglii (1903), Holandsko a Belgie (1905), Itálii a Francii (1907, 1908), Anglii, Belgie a Německo (1908) a znovu Francii (1909). Sucharda byl členem a posléze i předsedou Spolku výtvarných umělců Mánes. Zemřel v roce 1916 v důsledku onemocnění leukémií. Pohřben je na Vyšehradě.

Nelze nepřipomenout významná díla na předních pražských památkách, např. pro Městskou spořitelnu pražskou v Rytířské ulici (7) vymodeloval alegorii Spořivost, je zde i návrh J. E. Růžičky Zámocnost. V hlavní hale je také zajímavá výzdoba lunety č. 6 od M. Alše – Řepaři (obr. 6.). V Zemské bance království Českého (Živnobanka) v ulici Na Příkopě 20 jsou Suchardovy alegorické reliéfy Technika, Zemědělství, Průmysl a Obchod. Na rohu Václavského náměstí a Jindřišské ulice v bývalé terstske pojišťovně Assicurazioni Generali se prezentoval pololežícími alegoriemi Nebezpečí a Ochrana. Provedl sochařskou výzdobu severovýchodního nároží Hlavního nádraží. Na průčelí pražské Nové radnice na Mariánském náměstí stvořil rozměrné reliéfy s řadami alegorických postav po obou stranách hlavního vchodu, další dva reliéfy nad ním a velké sedící alegorické sochy Revize a Účetnictví na atice jihozápadního nároží. Nesmíme zapomenout ani na řadu náhrobků na Olšanských hřbitovech.

Samozřejmě, že jeho sochy nejsou pouze v Praze, ale po celé republice, ve Staré Boleslavi, Dolních Břežanech, Časlavi, Prostějově, Nové Pace, Kostelci nad Orlicí, Nymburku aj. Nemáme dost prostoru pro výčet všech děl Stanislava Suchardy, ani jeho bratra Vojtěcha, rovněž vynikajícího sochaře a řezbáře. (8)

Kromě alegorií cukrovarnictví z obou zmíněných výstav (obr. 4. a 5.) lze nalézt i další sochy či modely od obou Myslbekových žáků (tab. I.). Jedna je v kouřimském muzeu (obr. 7.).

Ve sbírce Muzea Kouřimska v Kouřimi se nachází nepočetný soubor sochařských děl. Přestože převažují ukázky starších prací, hlavně barokních, je zde i několik novodobějších plastik.

Tab. I. Alegorie cukrovarnictví (řepařství) – přehled soch či modelů od Stanislava Suchardy a Jana Evangelisty Růžičky

Č.	Autor	Umístění	Podnoží, označení	Opásání	Ruka s řepou	Materiál, výška
Obr. 4.	Sucharda a Růžička	Zemská jubilejní výstava 1891	krabice, Schoeller	listy	levá	(jen foto) polychromovaná*
Obr. 5.	Sucharda a Růžička	Národopisná výstava 1895	krabice, Schoeller	stuhy	levá	(jen foto) polychromovaná*
Obr. 7.	Růžička	Muzeum Kouřimska	dvě krabice, neoznačené	stuhy	pravá	sádra, 65 cm
Obr. 8.a	Sucharda a Růžička	MPP, Sdružení cukrovarů	krabice, Schoeller	stuhy	levá	bronz, 55 cm
Obr. 8.b	Sucharda a Růžička	Muzeum St. Suchardy	krabice, Schoeller	stuhy	levá	sádra, 55 cm
Obr. 8.c	Sucharda a Růžička	socha 1891 (obr. K. C. Neumanna)	balík sur. cukru s provazem	listy	levá	(pouze foto)
Obr. 9.	Sucharda	NTM	dvě krabice, neoznačené	stuhy	pravá	sádra, ca 50 cm

* socha v životní velikosti

Obr. 8. Alegorie cukrovarnictví: a – bronzová socha alegorie, Ministerstvo potravinářského průmyslu; b – model alegorie cukrovarnictví z Muzea S. Suchardy (foto: Prokop Paul); c – foto alegorie u publikací o výstavě 1891 od K. C. Neumanna

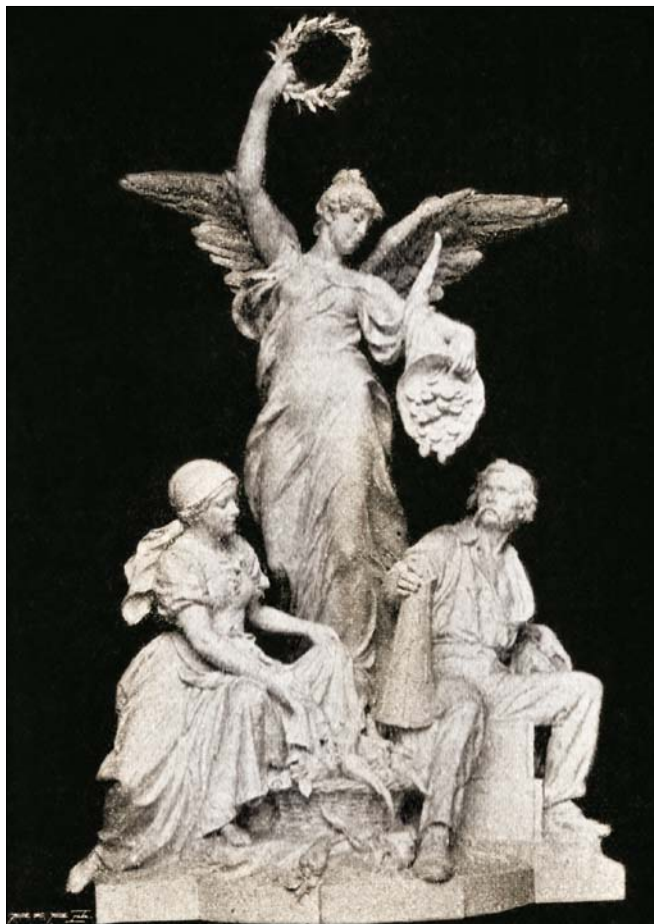
Nejvýznamnější, po uměleckohistorické stránce nejhodnotnější je dílo Jana Evangelisty Růžičky s názvem „Alegorie řepářství“. Socha byla součástí starého muzejního fondu, nedochovaly se žádné informace o tom, kdy a jak se do muzea dostala. Pravděpodobně se jedná o model pro větší realizaci v kovu či kameni, asi pro kouřimský cukrovar. Ten byl v 19. století významným a pro město velmi důležitým průmyslovým podnikem. Bohužel po slavné éře kouřimského cukrovarnictví ve 20. století následovalo několik zlomových okamžiků – v roce 1934 převod akcií na rafinerii cukru v Hrušovanech na Moravě (nikoliv Hrušovany nad Jevišovkou), v roce 1956 ničivý požár a nakonec v roce 1970 byl cukrovar zrušen a jeho areál předán podniku TUZEX, který jej využíval jako sklad. Sádrová studie – plastika má výšku 65 cm a je patinována na vzhled litiny. Námětově je alegorickým zpodobněním řepářského i cukrovarnického průmyslu. Ženská postava v bohatě řasné draperii se opírá o strojní kolo setrvačníku parního stroje, pravou nohu má položenu na dvou krabicích s cukrem bez označení (na obou jsou datace díla, tj. rok 1891), na nichž stojí i další typický cukrovarnický výrobek – cukrová homole. V pravé ruce pozdvížené ve vítězném gestu drží řepnou bulvu (obr. 7.).

Další dvě sochy jsou zhotoveny opět ve vzájemné spolupráci sochařů Růžičky a Suchardy (1891). Jsou obdobné, avšak na rozdíl od Růžičkova kouřimského modelu drží řepu ve své vztyčené levici. Materiálem jedné je bronz (obr. 8.a), druhé patinovaná sádra (obr. 8.b), obě jsou vysoké je 55 cm. Ženské postavy jsou oděny v lehkém hávu (draperii) přepásaném vlajícími stužkami bez listů. Obě se opírají levou nohu o bednu s rafinovaným cukrem se znakem Schoellerova cukrovaru v Čakovicích (kotva s ozubeným kolem, doplněná příp. nápisem CZR = Czakowitzer Zuckerfabrik und Refinerie), na níž je postavena homole cukru.

Obr. 9. Suchardova alegorie (foto: archiv NTM, inv. č. 73684)

Obr. 10. Benkova alegorická skupina českého cukrovarnictví (9)

Obdobně koncipované jsou sochy na obrázcích z výstav z let 1891 a 1895 (obr. 4. a 5.) s tím rozdílem, že na obr. 4. jsou vlající stužky s listnatými ratolestmi, jako atribut míru. Ty má i obrázek

sochy (obr. 8.c) otištěný u textů K. C. Neumanna (2^b, 11) s úda- jem, že se jedná o sochu z pavilonu na výstavě 1891, ta však není totožná s tou na obr. 4., jde nejspíše další z modelů.

Model alegorie cukrovarnictví uchovávaný v NTM (obr. 9.) je sádrový. Má vztyčenou pravici s řepou, dvě krabice cukru pod pravou nohou a na nich stojící homoli. Tím připomíná Růžičkovu Alegorii řepářství z Muzea Kouřimska (obr. 7.).

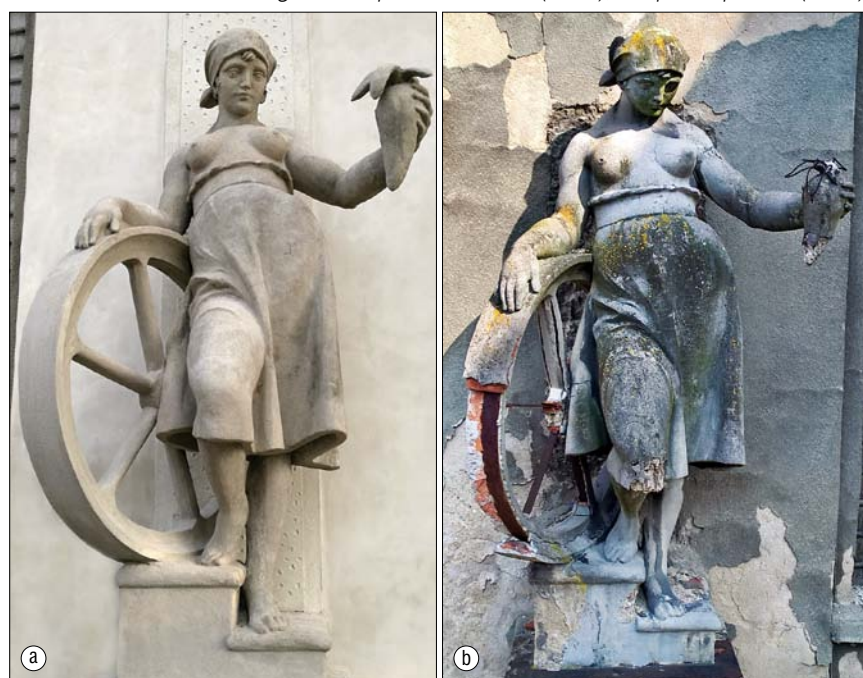
Pařížská světová výstava 1900

Johannes Benk vytvořil pro světovou výstavu v Paříži v roce 1900 alegorickou skupinu českého cukrovarství. Cukrovarnický pavilon, byl zařazen do pavilonu zemědělství a potravin nedaleko Eiffelovy věže na Martově poli (rozsáhlý Pavillon de l'agriculture et de l'alimentation se nalézal ve středu strany protější k věži).

Známý český cukrovarník K. C. Neumann popisuje (9^a) tuto alegorii takto: „*Jak obraz ukazuje, znázornil umělec průmysl náš: práci polní (Moravanka sedící u koše řepy), práci tovární (dělník, opírající se o strojní kolo – parního setrvačníku, pozn. autora – nadzvedá homoli cukru) a z obou postav plynoucím blabobytem (Štěstěna, korunující věncem o průmysl zasloužilé jednotlivce, obdaňuje z rohu hojnosti široké vrstvy obyvatelstva). Dojem této ušlechtilé skupiny zvýšen jest zvláště tím, že bělostí od svého okolí přiměřeně se odráží.*“ (obr. 10.)

Johannes Benk (1844–1914) byl významný vídeňský sochař, jehož monumentální známé pomníky jsou ozdobou Vídně a jiných míst (skladatel Beethoven, císařovna Marie Terzie apod.). Současně tvořil také dekorativní duchovní a mytologická sousoší. Studoval ve Florencii a Římě. Znamé jsou jeho sochy zdobící vídeňský Burgtheater („lásky a nenávisti“, „hrdinství a sobectví“, „pokora a láska k moci“). Obdržel řadu vyznamenání a ocenění jak během studií na vídeňské Akademii, tak i později (rytíř Řádu Františka Josefa, Řád železné koruny III. třídy aj.). Jeho monumentální památník – hrobku lze nalézt na Ústředním vídeňském hřbitově. (10)

Obr. 11. Zvoleněveská alegorie: a – po rekonstrukci (2018); b – před opravou (2015)

Zvoleněveská alegorie

Další sochu alegorie cukrovarnictví nalezneme na budově cukrovaru ve Zvoleněvsi. Socha prošla náročnou restaurátorskou rekonstrukcí v roce 2018 (obr. 11.a). Zobrazuje ženskou figuru, která v levé ruce svírá řepu s pěti listy zavadlého chrástu a pravou rukou se opírá o kolo strojního setrvačníku. Netradiční na této postavě alegorie je její

Obr. 12. Alegorie cukrovarnictví: logo VUC Czech Republic (vlevo) a ochranná známka RPR

Obr. 13. Řepařka (foto: archiv NZM)

oblečení – žena sklízějící řepu má obnažené poprsí a její mírně podsaditá postava tak připomíná krétské ženy pracujících na polích. Socha zhotovená z umělého kamenného materiálu je umístěna na soklové konzoli ozdobené akanty a vavřínovými listy. Autor díla není uveden. Nad sochou je reliéf s erbem českého lva, který byl po stranách zdoben rovněž akanty. Stejně jako část „šnekového dopravníku“ pod soklem, na němž socha stojí, je zdobená dekorem s akanty a vavřínem. Stav této alegorie před odbornou renovací je patrný z obr. 11.b.

Podle dobových pohlednic byla socha zřejmě instalována v roce 1921, krátce po výstavbě nové provozní budovy „Zvoleňovsi“. Nejedná se tudíž o souvislost s alegorií ze zemské jubilejní výstavy 1891 (pozn.: Sucharda zemřel v roce 1916). Tehdejší největší cukrovar nejen v Čechách, ale v celé rakousko-uherské říši, vyráběl ročně cca 22 500 t cukru (13). Kromě alegorie jsou na každém rohu hlavní výrobní budovy modely mohutných homolů, naznačující, že se jednalo o rafinerii.

Logo používané zvoleněvskou společností VUC Services (VUC Czech Republic) zahrnuje rovněž siluetu alegorie cukrovarnictví, je tak podobné někdejší ochranné známce Rosicko-Pardubické rafinerie (RPR) cukru z 20. let minulého století (obr. 12.).

Řepařka Karla Samohrda – Národní zemědělské muzeum

Další postavou s tématem souvisejícím s produkcí cukru je „Řepařka“, socha představující ženu sklízějící řepu. Byla zhotovena v roce 1954 Karlem Samohrdom. Originál tohoto díla

Obr. 14. Alegorie pěstitelství s cukrovkou na budově MZe ČR

realismu je uložen v Národním zemědělském muzeu v Praze pod inv. č. 49264 (obr. 13.).

Akademický sochař **Karel Samohrd** (1895–1970) byl žákem Jana Štursy, zakladatele moderního sochařství. Samohrd se věnoval figurální, portrétní (grafické) a pomníkové tvorbě. Jeho díla nalezneme jak v parcích nejen českých měst (např. protiválečný pomník v Příbyslavi, akt ženy v poděbradském lázeňském parku aj.), ale také ve Francii a Itálii. V 60. letech vyučoval na Střední sochařsko-kamenické škole v Hořicích.

Řepařka Jana Habarta – Uherské Hradiště

Sádrovou studii „Řepařky“ (také „Mlékařky“) v nadživotní velikosti (vysokou asi 230–240 cm) vytvořil akademický sochař **Jan Habarta** (1919–1989), mj. pedagog na Střední uměleckopřemyslové škole v Uherském Hradišti, kde byla „Řepařka“ v první polovině 60. let umístěna, v těžké době byla zapůjčena i na výstavu ve Strážnici. Při povodních v roce 1997 byla nejspíše zničena.

Sochy na budově Ministerstva zemědělství ČR

Na místě někdejších vyhořelých Helmových mlýnů byla v letech 1928–1932 postavena neoklasicistní budova ministerstva podle návrhu architekta Františka Roitha (1876–1942). Sochy umístěné nad hlavním vchodem do budovy, čtyři sedící ženské postavy, představují různé obory zemědělství. Jsou to (v pořadí zleva) alegorie lesnictví, obilnářství, pastýřství a pěstitelství. Jedním z atributů postavy představující pěstitelství (obr. 14.) je i cukrová řepa na klíně – dalšími atributy pak jsou hrozen vína, ovoce či brambory.

Všechny sochy modelovali **Karel Štipl** (1889–1972), český sochař, architekt a sklářský výtvarník, žák Josipa Plečnika (14), a **Jaroslav Brůha** (1889–1969), sochař a medailér, žák Myslbekův a Suchardův (15). Sochy odlil Franta Anýž (1876–1934) – řezbář, návrhář a výrobce kovových uměleckých předmětů (včetně šperků a svítidel), cizelér, a medailér (16).

Děkuji pracovníkům Národního technického muzea, Národního zemědělského muzea, Suchardova muzea, Kolínského regionálního muzea, také VUC Services i Galerii České spořitelny a paní Ivaně Bistré za pomoc se zajištěním podkladů pro tuto práci.

Souhrn

Článek seznamuje se sochami alegorií cukrovarnictví, především od sochařů Růžičky a Suchardy, které byly vystavovány na pražských výstavách v roce 1891 a 1895, i další na pařížské expozici 1900. Jsou však uvedena i jiná umělecká díla od dalších tvůrců se vztahem k našemu cukrovarnickému průmyslu či řepářství. Nechybí krátké životopisy umělců, kteří vytvořili popsaná i další díla přetrvávající do dnešních dnů jako vzácné kulturní památky.

Klíčová slova: cukrovarnictví, řepářství, alegorie, socha, plastika, výtvarné umění, Stanislav Sucharda, Jan Evangelista Růžička.

Literatura

1. Průmyslová výstava roku 1791. *MM Průmyslové spektrum*, 2002 (1), s. 69, [online] <https://www.mmspektrum.com/clanek/prumyslova-vystava-roku-1791.html>.
2. NEUMANN, K. C.: Cukrovarství na zemské jubilejní výstavě. *Listy cukrovar.*, 9, 1890/1891, s. 249–255^a, 367–373^b; 10, 1891/1892, s. 11–18^c, 71–82^d, 137–144^e, 188–200^f, 409–415^g.
3. MIK, E.; NEUMANN, K. C. ET AL.: *Listy chemické*, 16–17, 1891–1893.
4. NEUMANN, K. C.: Cukrovarství. In *Národopisná výstava československá 1895*. Praha, 1895, s. 503–506, [online] <http://www.nul.k.cz/ek-obsah/narvystava/html/kniha/texty/nv-0523.htm>.
5. NEUMANN, K. C. (ed.): *Průvodce kolektivní výstavou průmyslu cukrovarnického v Čechách na Všeobecné zemské jubilejní výstavě v Praze 1891 v Praze*. Praha: Nákladem Komitétu pro kolektivní výstavu cukrovarnickou, 1891, 42, 4, 15, 14, 13 s.
6. DOMÉČKA, L.: *Průvodce národopisnou výstavou severovýchodních Čech 1895 uspořádanou v Hradci Králové*. 1894.
7. *Česká spořitelna, a. s., (Městská spořitelna pražská) Praha 1 – Staré Město, Rytířská 536/29*. Praha: Galerie České spořitelny, 2018, 16 s.
8. KRUMMHOLZ, M.: *Stanislav Sucharda 1866–1916*. Katalog k výstavě, Nová Paka: Městské muzeum v Nové Pace, 2006, 64 s.
9. NEUMANN, K. C.: Francie – Paříž – Světová výstava. *Listy cukrovar.*, 18, 1899/1900, s. 526–530^a, 574–577^b, 595–596^c.

10. Benk Jobanes. Wikipedia, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Johannes_Benk, cit. 7. 7. 2019.
11. NEUMANN, K. C.: *Nástin dějin průmyslu cukrovarnického v Čechách: Období první 1787–1830*. Praha: Nákladem Komitétu pro uspořádání kolektivní výstavy cukrovarnické, 1891, 88 s., [online] https://archive.org/details/nastin_dejin_prumyslu_cukrovarnickeho-1787-1830.
12. JELÍNEK H.: *Pokyny pro navštěvovatele historické výstavy Spolku pro průmysl cukrovarnický v Čechách pořádané ve vladstním pavilloně na Všeobecné zemské jubilejní výstavě 1891 v Praze*. Praha, 1891.
13. DUDEK, F.: *Vývoj cukrovarnického průmyslu v českých zemích do roku 1872*. Praha: Academia, 1985, 220 s.
14. Karel Štipl. Wikipedia, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Karel_Štipl, cit. 8. 8. 2019.
15. Jaroslav Brůha Wikipedia, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Brůha, cit. 8. 8. 2019.
16. Franta Anýž. Wikipedia, [online] https://cs.wikipedia.org/wiki/Franta_Anýž, cit. 8. 8. 2019.

Gebler J.: Allegory and Other Artworks in Sugar Industry (Part 1)

The article introduces allegorical sculptures of sugar industry created mainly by the sculptors Růžička and Sucharda that were displayed at Prague exhibitions in 1891 and 1895, together with another artwork exhibited in Paris in 1900. Other works by other authors are also listed, related to our sugar industry and beet cultivation. The article also gives brief biographies of the authors, who created not only the artworks described but also other works that still exist today as valuable cultural heritage.

Key words: sugar industry, beet cultivation, allegory, statue, sculpture, fine art, Stanislav Sucharda, Jan Evangelista Růžička.

Kontaktní adresa – Contact address:

Ing. Jaroslav Gebler, CSc., VUC Praha, a. s., U Jednoty 7, 142 00 Praha 4, Česká republika, e-mail: j.gebler@seznam.cz